

sehéz nagyban hozzájárult. Egy részük városba költözése pedig teljes asszimilációjukat gyorsította. Úgy gondoljuk, hogy ha a török időkben mint önálló nemzetiség meg is szűnt a kunság, a nép nem tűnt el nyomtalanul, a megmaradtak beolvadtak a környező mezővárosok lakosságába, hiszen ez a folyamat adataink szerint a XV. századtól egyre inkább előre haladt. Hasonló folyamat játszódhatott le a jóval kisebb számú jáász nép esetében is, akiket egyébként számukban jóval kevésbé csonkítottak meg a török hadjáratok és következményeik.

A déli szlávok, elsősorban a szerbek helyzete egészen másként alakult. A XVI. század első harmadáig mint menekülők érkeztek az országba, ám asszimilációjukhoz kevés idő állt rendelkezésükre. Egyébként is nehezítette, sőt akadályozta e folyamatot a keleti egyházhoz tartozásuk, amely nemcsak rítusban különbözött a nyugatitól, hanem más gondolkodásmódot, szokásokat és életérzést közvetített számukra. A keleti egyházak ugyanis nem mentek át a skolasztika értelmet és eszt csiszoló korszakán, a lovagi kultúra által közvetített erkölcsi felfogás pedig egy pillanatra sem érintette meg a balkáni társadalmakat. Ezért nem is keresték helyüket a nyugati civilizációban és annak városaiban. Személyes kivételek természetesen előfordultak. Megváltozott a helyzetük a XVI. század 30-as éveitől, amikor már nem menekültek, hanem egy világhatalom katonái vagy alattvalóiként érkeztek az országba. Ekkor már nem a helyi viszonyokhoz igazodás, hanem az uraikhoz alkalmazkodás hozta meg számukra a szerencsét. A városokba is mint katonák vagy azok igényeit kiszolgáló polgári személyek érkeztek családjaikkal, és különállásukat mindvégig megtartották.

Blazovich László

Adalékok Eger város gazdálkodásához (1790–1848)

Városaink XVIII. századi történetével mindössze két nagyobb lélegzetű, korszerű feldolgozás foglalkozott az 1980-as évekig. *Kállay István* – a Habsburg Birodalom kereteit szem előtt tartva – a magyarországi szabad királyi városok Mária Terézia kori gazdálkodását vizsgálja a városok gazdasági jelentései, a kamarai kivizsgálások anyaga és a bécsi kamarának a városi gazdálkodásra vonatkozó javaslatai alapján. *Gyimesi Sándor* a szakirodalom igen széles körének áttekintése mellett elsősorban ugyancsak a statisztikailag értékelhető forrásanyag megszóaltatásával, európai keretekben elemzi a „városoknak az ország gazdasági és társadalmi életében betöltött” szerepét, súlyát, illetve azok változását, valamint a városállomány alakulását és a városok funkcióit a feudalizmusból a kapitalizmusba való átmenet idején. Föltétlenül külön említést érdemel az a nagyszabású sorozat, amelyik először ad teljesnek mondható, korszerű, monografikus áttekintést Budapest történetéről.

A részletekkel foglalkozó, XVIII–XIX. századot érintő várostörténeti tanulmányok gyarapodása jelzi, hogy az újkori, várostörténet iránti közömbösség szűnőfélben van.

A magyarországi városok jogállását, önkormányzatát a szintézis igényével utoljára 1941-ben *Csizmadia Andor* tárgyalta *A magyar városi jog* című munkájában. Az 1940-es évek óta *Kállay István* foglalkozott röviden néhány tanulmányban a XVIII. századi városi igazgatás valamennyi területével, illetve a bécsi udvar városi igazgatást érintő reformkísérleteivel. Ezt a hiányt igyekezett pótolni *Bak Borbála* Győr szabad királyi város igazgatása (1980), és *Hársfalvi Péter* Az önkormányzat nyíregyházán a XVIII–XIX. században (1982) című értekezéseikben.

A jelen dolgozat megírásával, Eger püspöki-érseki mezőváros gazdálkodásának bemutatásával szeretnék újabb adalékokat szolgáltatni Eger története számára. A téma érdekes, hiszen fehér foltot jelent a város történetében. Történészek eddig nem vállalkoztak a város XIX. századi önkormányzatának vizsgálatára.

A város és a Fenessy-egyezmény

A mezőváros legalapvetőbb vonása az önkormányzat, a földesúri terheknek (census, kollekta) egy összegben való fizetése, heti és országos vásártartás. A mezővárosok két fő cso-

portja különböztethető meg. Voltak földesúri joghatóság alól kivett, azaz teljesen szabad mezővárosok és földesúri fennhatóság alatt állók. Önálló és szabad bíróválasztási joggal minden város rendelkezett, a kisebb közbiztonsági állású mezővárosok önkormányzatát azonban a földesúr korlátozta. Ezeknek a sorába tartozott Eger. A mezővárosok zömében elég nagy hatáskörrel rendelkeztek a tanács a város ügyeinek intézésében. Intézte az adóterhek felosztását, a vásár felügyeletét, az adásvételi szerződéseket, hitelesítette a végrendeleteket, képviselte az egész közösséget, de egyes személyek magánjogi igényeit is más városokkal, mezővárosokkal szemben.

Az önkormányzat gyakorlatilag Eger város gazdasági, adózási, igazgatási, rendészeti és bíráskodási ügyeinek intézését jelentette. Fölötte a földesúrnak felügyeleti joga volt. A XVIII. és a XIX. században gyakran előfordult, hogy a püspök ellenőrizte a város számadásait és beleszólt az önkormányzat ügyeibe, hasonlóképpen a vármegye is, különösen az igazságszolgáltatásba.

A város és földesura viszonyát az úgynevezett Fenessy-egyezmény szabályozta, amely meghatározta a város gazdálkodását is. Az egyezmény szerint a város töröktől való visszafoglalása után I. Lipót visszahelyezte Egert a püspöki mezővárosok sorába és megszűnt az 1688-ban elnyert szabad királyi városi név. Aki akart a városból elköltözhetett, de a városban maradó és most már jobbágysorba süllyedt lakosoknak szerződést kellett kötniük a földesurakkal, a kocsmák, mézárszékek, malmok, legelők, mezők, favágások, a hetivásárokból származó jövedelmek, vámok, büntetések, halászatok, vadászatok, püspöki jövedelmek és adók, „hasonló hasznos jussok, és az Város lakosaitól teendő adományok...” ügyében. Minden ház után (a nemesekét és a tisztekét is beleértve) adót kellett fizetni. Kivétel volt a „Prófont vagy élésház”, harmincados ház, a püspöki rezidencia, a káptalanházak, a szegényházak, a városház, valamint más közhasznú és egyházi épületek, a plébánia, az iskola. Ezen túl fizetni kellett minden telek után, kivéve a földesúr majorságát. Fizetni kellett gabonából a tizedet, borból a kilencedet. A bárányok, méhek és „más aprólékságnak” a tizede is járt a püspöknek (pl.: malactized).

Szent Mihály napjától (szeptember 29.) az újesztendő első napjáig szabadon lehetett bort árusítani városbelinek és a püspöknek egyaránt, de csak az egri szőlőhegyeken termett bort, újév első napjától március utolsó napjáig pedig a város (communitas) árusíthatott. A méhsert egész évben szabadon értékesíthették. Április 1-től Szent Mihály napjáig a bort és a pálinkát csak a püspök árusíthatta; a sör árusítása, melyet a püspök sörházában főztek, kizárólag a ő joga volt. „Ha a pálinka árusítását, vagy más jövedelmet bérbe ad, előnyben részesíti a várost – szól a földesúr ígérete”. A városi mézárszékek minden nagyobb marha után 5 font faggyút és a marhanyelv felét voltak kötelesek beszolgáltatni a földesúrnak. (A másik felét a városnak.) A vásári jövedelmek fele a földesurat illette. A robot megváltásáért a város évenként 600 Ft-ot fizetett, amelynek felét Szent György napjáig, másik felét Szent Mihály napjáig kellett kifizetni. Az adó egyénekenkénti fizetése a magistrátus joga volt. E mellett tartozott a város „könnyű munkákkal” is (ezt 200 magyar forinttal válthatták meg), amelyek a következők voltak:

– Az Egerbe érkező püspökök és előljárók illendő fogadása ajándékokkal, kísérettel; a püspök és kíséretének szállásáról való gondoskodás.

– Szükség esetén a püspöki kúriához és házhoz strázsák állítása, hasonlóképpen az egri várhoz is a királyi védnökség megszűnése után.

– A város kapuinak őrzése, levélhordó emberek felfogadása.

– A városfalak és az utak helyreállítása.

– A püspökség malmai töltésének karbantartása.

– A borkorcsolyások és a városban lakó zsellérek kötelessége volt a dézsmaborok szekerek rakása és a várban lévő pincében, vagy máshol történő elhelyezése.

– Nyáron jégvágás és behordás.

– A püspök házában lévő és a városon kívüli kertjének művelése.

A püspök tulajdonában volt a püspöki kúria, a majorház a csürrel, a régi városkert és a „hostáton” (hostyán) levő új, a város határában lévő kaszáló, amelyet a város lakosainak kellett egy évben egyszer lekaszálni, összegyűjteni és behordani. Minden malom és azoknak a

város kerítésén és kívül lévő rétjei (a város egy helyet kapott malom számára kerítésen kívül), a fürdőhelyek, téglálegető kemencék és azok hasznóvétele és minden főutcán a püspök borának árusítására szolgáló házak.

A földesúr jelölte ki a bírót és a magistrátust. A Jus Gladium (II. Béla által adományozott) jogot és a büntetőjogot a püspök gyakorolta velük együtt, amely magistrátusnak volt a kötelessége a bűnösök elfogatása s börtönben tartása. A vérbírság és a 2 forint feletti bírászkodás a földesurat illette. A fő- és jószágbeli ítéleten kívül a földesúr joga volt a végrendelet megerősítése. A magvaszakadatok jószágja és a városban lévő telkeik az ő tulajdonába kerültek és a telkek adásvétele csak engedélyével történhetett. Minden, a városi magistrátus előtt folyó per esetén a földesúrhoz lehetett fellebbezni. A parókia és az iskola jövedelméről való döntés szintén a püspök joga volt. Eretnekek és zsidók a városban nem lakhattak, sem a város határában.

1695. február 16-án került sor a káptalan és a város közötti szerződés megkötésére. Ennek értelmében a káptalan tulajdonába visszakerültek azok a lakóhelyek, amelyek a város visszafoglalása előtt a tulajdonában voltak. Az „Almagyari utcában” tartott pénteki hetivásár jövedelmének két része a káptalant, egy része a várost illette. A jobbágyterheket pénzben váltották meg. A borárusítás és hasznóbérlés a püspökkel kötött szerződés szerint történt. Az Eger határában lévő telkeket és malomhelyeket, amelyek a káptalan tulajdonában voltak, meghagyták a város birtokában és a malom után, amely e területen feküdt takszát fizettek. Ez föltehetően a Tihaméri pusztán lévő malomra vonatkozott. 1854. december 10-én a Barkóczy püspökkel kötött egyezség értelmében a város a ránehezedő földesúri szolgáltatások, kilenced taksa fizetésének megváltása ellenében 50 000 forintot fizetett, amely összegből azonban 10 000 forintot átadott egyes iskolai épületek javítására. A város részére átengedett 1152 holdat kitevő legelőt, félévi bérért (?) és az egész évi pálinkamézési jogot, a piaci helypénzt.

Ez az egyezmény, amelynek értelmezése gyakran volt összeütközés forrása a földesurak és a város között, kisebb módosításokkal gyakorlatilag 1848-ig fennállt. Az utolsó nagy vitát a megyei törvényszék ítélethirdetése zárta le 1844-ben, ismét a földesurak javára. A város követelése, amelyből az is kiderül, hogy milyen sérelmeket hagyott orvosolatlanul a megye, a következők voltak:

- A honoráciorok és a városi előjárók ne tartozzanak az úriszék joghatósága alá.
- A földesúr önkényeskedésének kivédésére kötelezze a megye arra, hogy a városi főbírót, ha nem bizonyítható a hivatalával való visszaélés, újra jelölje.
- A hévizek az uradalmak használatában maradtak, a városnak csupán a fedetlen vízben való mosást engedik meg. A város érve az, hogy a Fenessy szerződésben a fürdőket (balnea) említik, de nem említik a fürdők mellett található melegvizű tavakat, amelyek soha nem voltak fürdők. A fürdők melletti két meleg tavat csak később kerítették el, a harmadikat pedig el sem kerítették. Ezért kérték, hogy az említett három meleg tavat – a Csillag kocsmá mellett, a jelenlegi birkaúsztatót és a káptalan malmában szemben lévő – engedjék át a városnak.
- A tized nem a fürdők, hanem a házak után kiosztott szántóföldek után járt – mert ez a szerződésben csupán „tollhiba”. A törvényszék által visszaitélt egri határ nagyságára nézve Lánczy József királyi biztos által 1824-ben elfogadott térkép legyen a mérvadó.
- Ne kötelezzék a várost bárány, méhek és más kisebb dézsmák fizetésére; csak az maradjon meg a szerződésből, ami nem terhesebb, mint az 1832–36-os 7. törvénycikk 4. §-a szerinti úrbéres törvény (ugyanis az eltörölte). Hiszen ez a szerződés eredetiben már nem is létezhet, mint pl. a földesúr pallosjoga, vagy zsidók, reformátusok és evangélikusok letelepedésének tiltása, mert ellenkezik az országos törvényekkel.
- Mivel a megye ítélete megengedi az uradalomnak a pálinkafőzés és mérés hasznóbérletének idegen kézbe adását, kéri a város, hogy ebben az esetben a szerződés eredeti pontja maradjon meg, amely az egri lakosoknak adja a hasznóbérlési jogot.
- Kéri, hogy az uradalomnak mézszárszéki joga ne legyen, a kikötött fél marhanyelv és 5 font fagyú hasznon túl.
- Kéri vissza a Rudolf királytól nyert vérbírói hatalmat, melyet a város kúriájában gyakorolnának, a városi ügyész „felperességével” uradalmi tisztviselő elnöklete alatt.

- Kéri eltörölni azt a terhet, hogy az érsek a városba „bejövetele alkalmával” ajándékot kapjon (mivel eredetileg csak a szerződő püspök személyére vonatkozott), valamint a plébános számára előírt kötelező ajándékot.
- Az egi lakosok polgári pereikben az úriszéktől fellebbezhessenek és a városi tanácsot ne utasíthassa az úriszék. Az uradalmakat illető „magvaszakadási jog” kizárólag végrendelet és örökösök nemléte esetén legyen érvényes. (A lakosok szabadon rendelkezhetnek minden ősi és szerzett javaikkal.)
- Ne terhelje a várost a plébánia és iskola épületének karbantartása, a plébános, az iskolamesterek és egyházi személyek fizetése, mivel a szerződés szerint a földesúr a patrónusuk. A város az ügyészét (mint a szerződést követő években gyakorlatban is volt) szabadon választhassa és fizetését ő határozhatta meg.

Eger számára azonban még 1848 sem hozott igazi felszabadulást. Az 1848-as törvénycikk kimondja a robot és dézsma eltörlését és azt, hogy a jobbágyok használatában lévő telkek azok tulajdonába menjenek át. A törvény a szőlődézsma eltörlésére eleve nem vonatkozott, s mivel Egerre nem az urbárium, hanem a Fenessy-egyezmény volt érvényben, a jobbágyfelszabadítás sem érintette az egi lakosokat.

A város bevételei

A bevételek legnagyobb része a város lakosságára kivetett adóból származott.

Az adózási rendszer a telek értékén épült fel. Mind a XVIII. században, mind a XIX. század első felében az országot palatinális portákra osztották fel, felmérték az ország évi szükségletét, ezt elosztották annyi részre, ahány porta volt az országban; vármegyénként pedig a rájuk eső portamennyiség után járó adóösszeget osztották el. Adózni kellett a hadipénztárba (cassa bellica), amely adót a vármegye és a város szükségleteire vetették ki. A vármegye a díkák szerinti adóketést alkalmazta, amelynek alapja az, hogy milyen gazdasági „erőtenyezői” vannak az adózónak, azaz mennyi jövedelme, földje, ipara, üzlete. Eger város az adóketést nem díkák szerint számította, hanem az adóalany fizetési képességét (fakultását) részint meglévő állatai alapján, részint gazdasági jövedelme szerint, ha iparos volt műhelyének, ha kereskedő, üzletének, boltjának haszna alapján határozta meg. Szokás volt, hogy a városi magistrátus az adóketést (repartitio) szüret után végezte. Az adóketés alapjai: „Nem nemes Házbirtokosok, Lakók (bérlok), Fiúk, Leányok, Szolgák, Szolgálók, Fejeiktől (azaz fejadót fizettek), Első, Második és Harmadik Karbeli Kereskedők, Első, Második és Harmadik Karbeli Mesteremberek, Első, Második és Harmadik Karbeli Házak, Első, Második és Harmadik Karbeli Kazányok (pálinkafőzők), Kapás Szőlők, Kézi Munkások, Fejős tehének és Lovak, Szamarak és Ketskék, vFt. haszonbér, Első, Második, Harmadik Karbeli négyszögöl – nemesek házi belső telkei.” (1843.)

Fejadót nem fizettek senex (öreg), miserabilis (nyomorék), a nemesek, a kettős földesuraság katonái, hajdú, szolgálói, kerülői. A házbirtokosok fejadója 1841–1842-ben 4, a bérloké 2, a fiúké 2, a leányoké, a szolgáké, a szolgálóké 1 váltóforint. A közterhekből azonban a nemeseknek is vállalniuk kellett a rájuk eső részt. Az első, a második és harmadik karbeli kereskedők 36, 38, 9 vt, mesteremberek 18, 9, 4 vt, házak után 36, 12, 3 vt, kazánok után 36, 19, 2 vt.

Lényegesen kevesebb volt a kivetés „a kapás szőlőkre” (6 krajcár), a kézimunkásokra (45 krajcár), „fejőstehenekre és lovakra (55 krajcár), szamarakra és kecskékre (20 krajcár), haszonbérre (váltóforintonként 2 dénár), a nemes házi belső telkei után (osztályuk szerint 2, 3, 1/8 dénár).

A hadi és házipénztárt az adószedő (perceptor) kezelte. A hadipénztár számadása 1834/35-ig (katonai évben számolva) feltüntette az előző évről maradt összeget, a kivetést és így az együttes bevételt. Pl.: 1801/02-ben a hadipénztárban 192 Rft. 52 5/8 krajcár maradt, a kivetés 7338 Rft. 08 krajcár volt, az együttes bevétel 7531 Rf. 5/8 krajcár. A hadiadó, amelyet a város 1809/10-ig a budai hadipénztárba fizetett, 6452 Rf 55 kr. volt és így a pénztárban 987 Rf 5 5/8 kr. maradt. A házipénztár bevétele ugyanabban az évben 15 062 Rf, 43 3 kr. volt és a kiadások összege ugyanennyit tett ki, így a pénztár számára csak az előző évi hátralék maradt, 2390 Rf 42 2/3 kr.

A hadipénztár kivetése 1790/91-től 1801/02-ig kb. 6–7 ezer Rf, 1804/1805-től 1807-ig kb. 9 ezer Rf., 1809/10-től 1821/22-ig 12–17 ezer Rf körüli összeg, 1826/27 és 1834/35 között 22 ezer Rf-ig terjedt. A házipénztár adója nem növekszik ilyen nagy mértékben. Meglepően alacsony az 1799/800-as évben (8606 Rf), de 1790/91-től 1818/19-ig 11 és 13 ezer Rf. között mozog. 1820/21-től 1821/22-ig 8 ezer Rf. körüli, 1826/27 és 1834/35 között 14 és 16 ezer között. Egy ízben tűnik fel az a rovat, amely az átvonuló katonaság kivetett adóját tünteti fel 22 Rf. 24 kr-t. A budai házipénztárba 2 részletben fizette a város az adót; télen (ekkor fizetett többet) és nyáron. 1811/12-től az adót már a megyei pénztárba fizette. Ugyanebben az évben maradt 417 Rf. 6 4/8 kr-t a házipénztárba utalta át. Gyakran előfordult, hogy a gazdasági (cameratica) pénztárból vételezett fel pénzt, vagy a házipénztárból, amelyet a „maradt” rovathoz írták. 1815-től katonaszedés címén is fizetnek adót a megyei pénztárba.

A hadipénztár kiadási általában meghaladták a kivetés összegét és olykor a házi- és gazdasági pénztárból pótolták a hiányt. (Pl.: 1811/12 és 1820/21-ben). 1834/35-ben 11 ezer 59 Rf. 3 2/3 kr-ral lépték túl az előirányzott összeget. 1815/16. évben a Ferencesek hidjának építésére beszedett segélyeket is a házipénztárba vételezték. (1300 és 130 Rf.) 1831832-től 1839/40-ig összevont számadást készítettek a város hadi és megyei pénztáráról. A bevétel rovataiban kimutatják az előző év maradványát készpénzben és hátralékban az egri lakosok által befizetett adót, a gazdasági pénztárból átutalt összeget és a katonai szállási pénzt. Feltűnő a hátralék (restancia) igen magas összege (58–68 ezer Rf-ig). A lakosok által befizetett adó 24–28 ezer Rft körül mozog. (Emelkedő vagy csökkenő tendenciát nem lehet megfigyelni.)

A kiadás a vármegye pénztárába történik; a „verbungra” (katonaszedés), a házi megyei pénztárba, a hadipénztárba, salgamalis acceptiókba, feltünteteti még a megmaradt készpénzt, a lakosok hátralékát és a maradvány összegét.

A házipénztárba fizetett összeg 8–13 ezer Rf. között ingadozik, amely nem nagy eltérés (kivéve az 1835/36-os évet), de feltűnő a hadipénztárba készpénzben fizetett adók összegei közötti nagy különbség (4–20 ezer Rf. között) és az, hogy 1832/33, 1839/40 évben nem fizetett a város a hadipénztárba.

1841/42-ben és 1844-ben a háziadó kivetése 7–8 ezer vFt. körüli összeg, amelyből a város gazdasági pénztárába jelentős összeget (4–6 ezer vFt. között) utalnak át és szokásba jött a katonai háláspénzek adóba számítása.

A hadiadó összege tekintélyes 31 ezer 28 vFt. 48 2-s 29 ezer 961 vFt. 57 kr. és katonai veszteségek címén 21 vFt-ot adnak ki. 1844/45-ben a kivetett hadiadó 7465 vFt. 21 2/8 kr., a tartozás 54 ezer 369 vFt. 23 kr., a kivetett háziadó 4881 vFt. 46 2/8 kr., a katonaszedés segítésére pedig 134 vFt. 3 6/5 kr-t kell befizetni.

Befizettek összesen 9272 Rf. 34 kr-t és maradt 45 ezer 96 vFt. 49 kr. tartozás.

A működő 4 pénztár egymással szembeni tartozásai jelentős összegre rúgtak.

	Összes bevétel	Összes tartozás (váltócédulában)
Hadipénztár	24 674	65 791
Házipénztár	39 886	6547
Gazdasági pénztár	1493	4547
Kaszárnya pénztár	23 217	–

A házipénztár összesített számadása (1831/32-től 1839/40-ig) feltünteteti a bevételnél az elmúlt évi maradványt (csak az első három évben volt), az egri lakosokra kivetett adón túl a gazdasági pénztárból kapott, a kis-egedi kövek eladásából (egy ízben) a hálázó kereskedőtől, a magánszemélyek leveleinek váltásából és a kivetési szaporodásból származó jövedelmet.

A gazdasági pénztár bevételei a háziadóból, a csapszékek jövedelméből, a piac és vásártársból, a mézárszékből (2 hentes), a városháza épületében lévő boltok és lakóházak bérleti díjából, a malom jövedelméből, a közpénztárból, a városi italmérésekből, a borbírói pénzekből és a gabona pénztárból származtak az 1790-es számadások szerint. Ezek közül – a tárgyalt korszakban – kiemelkedett a háziadóból befolyt pénz, a városháza épületében lévő lakóházak és boltok bérleti díja és a csapszékek (kocsmák) jövedelme. Az 1799/800-as évben a pénztár külön rovatban tünteti fel a piac- és külön rovatban a vásárjövödelmet. E szerint a piactartás-

ból származó haszon lényegesen több (piaci: 1594 Rft, 39 23/30 kr., a vásárjövedelem 393 Rft 40 kr.)-

A későbbi években ritkán vagy egyáltalán nem tünteti fel külön a mézszárszékek és a gabonapénztár jövedelmét, de kimarad a háziadó rovata is.

Az 1795/96, 1799/800, 1801/802-es számadás *accrestentia* (növekedés, szaporulat) címén is feltüntet bevételt. Az 1801/02 és az 1809/10-es pedig külön *dictracti vini* (boreladás) címen. 1796/97-ben az egri német és görög kereskedők hadisegély címén 573 Rft 30 kr-t fizettek be. (Ez többször külön nem fordul elő.) Az 1807/08-as évben szokatlanul magas a malomjövedelem; 2720 Rft 3 kr. (Ebből az alsó malomé 2656 Rft 53 kr.) Ugyanez mondható el a kocsmákból származó jövedelemről is; 1805/06-ban 63 648 Rft. Két évvel később lényegesen kevesebb, de még mindig jelentős.

Az 1831/32-es év tételei a következők: múlt évi maradvány készpénzben, hátralékban piaci helypénz és kocsmabérlet, városi házi boltok, lakások és mézszárszékek bérlete, pince-, illetve borjövedelem, malmok jövedelme, polgárpénzből tűzi eszközökre (tűzoltáshoz használatos eszközök), büntetésekből, a Kovács alapítványból felvett tőkék, a kaszárnya pénztárból visszafizetett pénz és a vegyes bevételek. A számadás szerint a legnagyobb jövedelem a piaci helypénzből és kocsmabérletekből származott, második helyen pedig a városi házi boltok, lakások és mézszárszékek bérletéből származó haszon állt.

A vásár és piacjövedelem 1795. február 23-tól teljes egészében a városé lett a helytartótanács 1779. január 27-én kelt rendelete alapján. A hetipiacok hétfőn és pénteken voltak. Aki árult, annak helypénzt kellett fizetnie. (Ez volt tulajdonképpen a piac jövedelme.) A XVIII. századtól az iparosok a hetivásárokon felváltva árusíthattak, ahogyan a céhekben megállapították, mert egyszerre nem fértek volna el a piacon. Az áruk és élelmiszerek árát a XVIII. század végéig a városi tanács, ettől kezdve a megye szabta meg, kivéve a húsárakat.

III. Károly Egernek négy országos vásárt engedélyezett 1723. december 15-én, de ezzel a joggal 1797-ig nem élt, mert csak egyet tartott: Szent Mihály napján. 1797-től a magistrátus úgy határozott, hogy mind a négyet megtartja és kihirdették az országban. Ezentúl januárban, májusban, júliusban és szeptemberben is tartottak vásárokat. Népes, látogatott vásárok voltak, messze földről is jöttek Egerbe. Mivel az idegen vásárosok itt is akartak hetelni, 1790 július 7-én kimondta a magisztrátus, hogy idegen vásárosok csak 3 napig árulhatnak Egerben. A vásárokon szedett helypénzből fizették a vásár rendjére felügyelő vásárbíró és hajdúkat, jelentős volt a mérők, rőfők, iccék, fontok használatából származó pénz is. (Ennek kiosztása és megvizsgálása a vásárbíró feladata volt.)

Ezt a jövedelmet a XIX. század első felében a város a kocsmáltatási jövedelemmel együtt bérbe adta.

A városi jövedelmek bérbeadása a legtöbb esetben árverés útján történt. Az árverést, a felteteleket részletesen ismertető levéllel és dobszóval hirdették ki. A bérlők általában helybéli polgárok voltak. A városi javak bérlői minden esetben nagyobb tőkével rendelkeztek, hiszen sok esetben előre kellett fizetniük. A „jövedelmi” pénztár (gazdasági) 1839/40. évi számadása szerint Szalay Antal a haszonbérlő, aki egy évre 9016 vFt-ot fizetett. Adós is maradt az 1841/42. évről 2197 vFt. 40 kr., ezért per indult ellene. Ezután Ruzsin Ferenc lett a haszonbérlő. Az 1827-ig fellelhető borbírói számadások szerint a városnak 4 kocsmája volt; a város borházánál, a Hosszú pince, a várháza alatti és a Vörös ökör, amelyeket bérbe adott, de ezenkívül még sok magánháznál mérték a kocsmárosok a város borát. Pl.: 1804/05-ben 54 volt a számuk.

Adamecz Mihály jegyző 1790-ben kelt levele szerint egy egri hordó 191 iccét foglal magában, ebből 12 icce seprőt számítanak le. Ha a kocsmáros saját házában méri a bort 18 garas, ha a város épületében 12 garast kap minden hordó után. A bor árát minden hónapban be kell szednie a borbírónak és a kárt köteles megtéríteni. Keményen járnak el a magáról megfeledezett Weinget Ferenc bodnármeisterrel 1794-ben, aki a város borát árulta és adós maradt 19 Rft 4 krajcárral. Adóssága fejében 17 hordó bort foglaltak le, amelyet a város pincéjébe szállítottak. Nemcsak a város szőlőjében termelt bort árusítottak, hanem jelentős mennyiségű bort is vásároltak. A XVIII. században a városnak még 5 helyen volt allodiális szőlője; a Szalóki-hegyen, a Hajdúhegyen, Kocson, Ciglédén, Almagyaron. Ez évente 3-400 akó bor bevételét jelentette. A század végén a számadások már csak az Almagyaron és Ciglédén lévő szőlőt említ

tik, a XIX. század elején a ciglédit, a Sík-hegyen lévő Fazola-féle szőlőt és a kis-egedi szőlő bevételeit. A kis-egedi szőlő Eötvös András beltanácsosé volt és szőlőjének termését számadásbeli hiánya miatt foglalták le. Fazola János (a nagy múltú Fazola család sarja) hivatalában 16 000 Ft-ot sikkasztott, ezért lefoglalták 8000 Ft-ot érő házát (erről Pécsi István ír könyvében) és szőlőjét.

A borjövédelmet növelték a lefoglalt borok is. Így járt Richter József fésűsmester is, mivel idegen helyről hozott borokat Egerbe, ezért 9 akó bort konfiskáltak tőle. Az eset 1798/99-ben történt. A XX. században a város pálinkaügyeit is a borbíró kezelte. 1814-ben Sneff Antal borbíró főzeti ki a ciglédi szőlőben megmaradt törkölyt, amelyet azután a szőlő munkáltatására fordítanak. Az ő számadásánál észrevételezte Czepetz József városi számvevő, hogy az 1815., 1817., 1819. évben 4 bevételt nem írt be, éspedig 25 icce pálinkát, amelyet gabonából égetett, ezért lefoglalták. Más esetben ugyanezen okból 168 icce pálinkából 112 iccét konfiskáltak, más okból 40 icce pálinkát. 1820-ban a borbíró mellé kocsmáztatás inspectort választottak Spetz József személyében, amely azt mutatja, hogy teendői megszorodtak. A bor és pálinka árusítására a lakosoknak engedélyt kellett kérni és meghatározott díjat lefizetni. A bor és pálinka árát szintén a tanács szabta meg, mivel közvetve vagy közvetlenül minden kocsmá hozzá tartozott, így versenytársa nem volt – ez is a bevételt növelte. 1839/40-ben szüretelő edényeket, kádakat, hordókat is áruba bocsátott a város, amely valószínűleg összefügg azzal, hogy eladták a ciglédi szőlőt. A város 11 boltot és 6 lakást adott bérbé, általában a módosabb mestereknek, kereskedőknek, azonkívül egy házat is, amely a birkaakolnál volt. Ezek többsége a városháza épületében volt, de voltak lakások és boltok a Hosszú Pincében is. A piacon 4 árusító bódé után fizettek hasznóbért a városnak. A város mézszárszékének hasznóbérletéért 700 Ft-ot fizettek. 1839/40-ben 2883 Ft 57 kr. volt az ebből származó jövedelem.

A polgárpénzek a városi tanács által újonnan felvett polgároktól szedett díjak. Az 1774-es rendelkezés a polgárokat 3 csoportba sorolta: helybeli polgár, magyarországi más városból való és idegen. A polgártakszát ennek megfelelően 2–48 Ft-ban állapították meg. Egyes esetekben előfordult, hogy a városok a külföldről jövő kézműveseknek a mester- és polgárjogot ingyen adták. A beszedett díjakat tűzoltásra használt eszközök gyarapítására, javítására fordították.

A Fenessy-szerződés volt az alapja a büntetésekből származó jövedelemnek: bűnügyekben a tanács 12 forint erejéig ítélezhetett, leszámítva a nyelvváltást és vérbírságot (homogiomot), mely 40, illetve 80 Ft volt. Ez utóbbival azonban nem élhetett a város, mert a jogot a földesúr magának tartotta fenn. A testi fenyegetés mellett gyakori volt a pénzbírság is. Nagyobb pénzbírságot nyelvváltás címén fizettek. (Rágalmazás esetén alkalmazták.) Büntettek azonban hamis mérésért, káromkodásért, a piaci, szüreti szokások, a város rendelkezéseinek be nem tartásáért. 1820-ban a hegybíró diáriuma szerint 40 Rft 34 kr. büntetéspénzt fizetett be a város pénztárába, 1830-ban 116 Ft 16 kr-t. 1828-ban Váraljai Pál hegybíró 40 krajcárra büntetett meg egy halmérőt, aki hibásan mért. 1 Ft 10 krajcárra büntette meg Kocsis Rozália és Banko Boris kofákat, akik kacsákat és libákat tiltott időben vásároltak.

1839/40-ben a város Kovács János alapítványából vet fel tőkét (kölcson) és a kaszárnya pénztárából fizettek vissza 9393 Rft 25 13/12 krajcárt. Ez utóbbi pénztárak még 1780-ban alapították azért, hogy épületet vásároljanak városi kaszárnya céljára. Az 1840/41-es számadás a már felépült kaszárnyáról beszélt, melyet jelentős kölcsönökkel sikerült létrehozni. A kaszárnya pénztár bevétele 1839/40-ben 24 097 Ft 21 krajcár volt, kiadása 11 524 Ft 45 18/20 krajcár.

A város a kezelésében lévő alapítványi pénzeket általában saját tőkeként kezelte, kölcsönözte és az értük járó kamatos házipénztárába vételezte be.

A XVIII. században a városnak csupán egy malma volt. Az 1801–1802-es gazdasági számadás már két malom jövedelmét mutatja ki, amelyet Alsó- és Felső-malomnak neveztek. Az Alsó-malom volt a nagyobb jövedelmű. A város mindkét malmot kiadta hasznóbérbe. Az Alsó-malom jövedelme a hasznóbérleti szerződés szerint 1824/25-ben 800 véka tiszta, 1600 véka kétszerbúza, 20 véka árpakása volt, a Felső-malomé 9 véka tiszta búza, 270 véka kétszerbúza és 5 véka tóts. A malmok fontos szerepet tölthettek be, mert a városi tiszték és alkalmazottak bérenek egy részét deputátumban (természetben) adták ki. Olykor nem is elégítette ki a szükségletet. Így pl. 1807-ben Fischer püspöktől vásároltak 800 véka kétszerbúzát. Ügyeit a malombíró intézte.

A vegyes bevételek címszó alatt szerepel minden olyan tétel, amely mivel általában nem rendszeres, egyik rovatba sem fér be.

A bevételek legnagyobb része tehát a lakosokra kivetett adókból folyt be, amelyet a hadipénztárba és a házipénztárba vételeztek be. Ez utóbbi bevétele eleinte lényegesen magasabb összeg, mint a hadipénztárba befizetett, a későbbi években azonban jelentősen meghaladja a hadipénztár a házipénztár bevételét.

A második legjelentősebb tétel a kocsmák bérbeadásából és a piaci helypénzből származó jövedelem. Ezt követik a városközi boltok, lakások, mészárszékek bérbeadásából befolyó pénzek. Változó nagyságrendet képviselnek a malmok bérbeadásából származó jövedelmek. Kisebbségi tételnek a polgár- és büntetésfizetők, illetve az az összeg, amelyet vásárok idején a sátorhelyekért, a város majorsági kútjainak használatáért, a vékák, fontok, iccék használatáért és a házaló zsidóktól szedtek be. Ugyanez mondható el a városgazdaságból származó bevételekre.

A város kiadásai

A város legnagyobb kiadását a hadi- és a háziadó jelentette. A városi adósság jelentős része a hadiadó-hátralékból adódott. A másik jelentősebb tétel a városi tanácsok (tisztek) és alkalmazottak fizetései jelentették, amely készpénz és természetbeni juttatások voltak (bor, gabona).

Fizetésük a következők szerint alakult: (készpénzben és Rft-ban)

Tisztek	1799–1800-ban	1811–1812-ben
Plébános	800	800
Bíró	310	310
Főjegyző	250	250
Aljegyző	165	165
Belső tanácsosok (11)	70	70
Külső tanácsosok (23)	6	6
(de hárman 5 Ft-ot kapnak)		
Inspector	30	50
Kvartélymester	50	50
Írnok (2)	70	70
Városi orvos	150	150
Kirurgus (sebész)	100	100
Tanító (3)	160	160
(a ciszterciták 200 Ft-ot kapnak)		
Perceptor (adószedő)		150
Gyámnok		50
Konvenciósök (alkalmazottak)	1799–1800-ban	1811–1812-ben
Janitor	62	62
Tizedesek (együtt a 11)	132	132
Hajdú (6)	30	30
Éjjeliőr (együtt a 6)	315,18	315,18
Kántor	41,45	41,45
Harangozó	50	50
Órás	40	40
Kéményseprő	40	40
Bába (2)	60	60
Pecér	30	30

1843/44-ben (együtt a tisztviselők és alkalmazottak)

Plébános	800
Bíró	480
Főjegyző	517
Aljegyző	360
Aljegyző (2)	330
Beltanácsosok	70
Kültanácsosok	6
Inspector	120
Kvártélymester	80
Írnok (2)	100 ?
Városi orvos	150
Sebész	100
Bécsi ágens	250
Városi ügyvéd	250
Számvevő	120
Gazdasági pénztárnok	220
Főadószedő	195
Gyámnok (2)	175
Vásárbíró	92
Piaci biztos	30
Gyámnoki ügyvéd	250
Városi ügyvéd és „menesztő”	100
Hegybíró (2)	115
Piaci iskolai tanító	310
Ciszterciátáknak (iskola)	200
Nemzeti iskolai tanító (2)	240
Hóstyai tanítók (4)	100
Leányok tanítója	120
Gondnok	92
Fertálymester (12)	12
Kántor	26,45
Harangozó (2)	50
Kéményseprő	50
Bába	60
Tömlöctartó	50
Hajdú (8)	50
Bakter (éjjeliőr) (8)	52,30
„Szabad ember” (pecér)	30

Deputátumban (illetményben vagy természetben) 1814/15-ben 4 hordóban 12 akó bort kapott Simon János főbíró, 3 hordóban 9 akó bort Csépanyi János főjegyző, 2 hordóban 6 akó bort Ősy János aljegyző, 2 hordóban 6 akót Fazola János adószedő, 1 hordóban 3 akó bort a borbíró. (A deputátum borokat a régi szokás szerint hordóval együtt adták ki.)

Az 1844/45-ös malombírói számadás szerint a város valamennyi tisztviselője és alkalmazottja részesedik búza illetményből, a bor illetmény azonban megszűnik, amely valószínű összefügg a városi szőlő eladásával. Ezentúl a cselédek bor illetményét is pénzben fizetik ki.

Az 1844-es városi jegyzőkönyv részletezi a tisztviselők járandóságait, mely részben készpénz, részben természetbeni juttatás.

Városi bírók: 192 pengőforint készpénz, 66 véka tiszta, 66 véka kétszerbúza. Azonkívül minden kiküldetésért és a vándorkönyvek lepecsételéseért 7 ezüst krajcár.

Tanácsosok: 28 pFt készpénz, 36 véka tiszta és 36 véka kétszerbúza. Azonkívül, ha tanácsi végzés alapján vagy bírói megbízásból tevékenykednek, napidíjuk 1 pFt. Ha árvák ügyét intézik 24 kr. gyermekekénél, felnőtteknél 1 pengő. Végrendelet iratásakor fejenként 1 pengő (mindig 2 tanácsnok jelenlétében történik), az íróját pedig ezen felül 48 krajcár illeti meg. Ha bírói megbízásból nyomoznak, napidíjuk 1 pengő és ennek az írásba foglalásáért 48 krajcárt kapnak. Osztály és licitáció alkalmával az írásbeli ügyeket intéző tanácsnoknak az 1 pengőn felül 24 krajcár is jár.

Városi jegyzők: Főjegyző: 207 pFt, 55 véka kétszer és 55 véka tiszta búza. Első jegyző: 152 pFt, 41 véka kétszer és 41 véka tiszta búza. Második aljegyző: 92 pFt, 40 véka tiszta búza és 41 véka kétszer búza. A végrendelet kihirdetéséért 41 pengő 36 kr., a láttamozásokért 24 krajcárt kap.

Városi levéltáros: 48 pFt, 18 véka és 8 icce tiszta, 18 véka 8 icce kétszer búza. Ezenfelül láttamozásokért 29 krajcár, a perek felvételéért (levata) 24 krajcár és a levéltárból visszakerült végrendeleteknek a díja.

(A felsorolt tisztviselőknek, a levéltárost kivéve volt egy közös pénztáruk, ahová minden 200 pFt-on felüli összeg után járó 3 pFt-ot befizettek, valamint a polgárpénzek felét (25 Ft 30 krajcár), a másik felének a negyede az ispotályé, negyede a tűzi pénztaré volt. Ugyanis a céhbeli szabályok szerint csak akkor „remekelhetett” valaki és került a céhbe, ha a polgárdíjat lefizette. Ez ellen a polgárok a megyénél panaszt emeltek és a polgárpénz fizetése 1844-ben szünetelt. Az előbb említett közpénztárba tették még a minden „örökbevalló, ajánló és egyéb, a város pecsétjével ellátott bizonyosságlevelekért” járó 1 pFt 30 kr. díjat, valamint a bírságoknak a bíróságot illető részét is. A pénztár ügyeit két tanácsnok intézte és félévenként vagy évenként a tisztviselők között felosztották.)

Gyámnokok (2): 70 pFt, 36 véka tiszta és 36 véka kétszer búza, ezenkívül ha „osztály megtételére” egy tanácsnokkal kiküldik őket, 24 kr. napidíjat kapnak.

Gazdasági pénztáros: 88 pFt, 19 véka tiszta, 19 véka kétszer búza.

Hadipénztáros: 80 pFt, 19 véka tiszta, 19 véka kétszer búza.

Városi népszónok: csak cím, fizetése nincs.

Kültanácsosok: 2 pFt, 24 kr. (Ezt a hivatalt mindig egy beltanácsos töltötte be) 48 pFt 20 kr.

Városi ügyész: 100 pFt.

Gyámi ügyvédek: 20 pFt.

Ispitály gondnok: 2 pFt.

Városi inspector: 48 pFt, 32 véka tiszta és 32 véka kétszer búza.

Vásárbíró: 38 pengő, 28 véka és 8 icce tiszta és ugyanannyi kétszer búza. Ezen felül egy személy után járó börtöndíjak (17 kr.) fele a vásárbíróé, fele pedig a hajdúkat illeti. Az általa készített és kiosztott minden röftől, melyet a piacon és vásáron árusítók használnak 2 kr, az általa feljelentett hibás mérés után kiszabott büntetési díjnak harmad része és kisebb összegek behajtásáért 30 krajcár jár.

Piaci biztos: 12 pengő és 12 véka, 8 icce kétszer búza, a hibás mérésekért kiszabott pénzbüntetés harmad része.

Kvártély vagy szállásmester: 32 pengő, 17 véka tiszta és 17 véka kétszer búza.

Rendőri kapitány: (Az első beltanácsos látja el ezt a feladatkört.) Fizetése nincs, amikor azonban a határban foglalatokodik, napidíja 1 pFt.

Hegybírák (2): Fejenkénti fizetésük 46 pFt, ezenkívül becslés alkalmával 30 krajcár és a „becslevél” elkészítéséért 24 krajcár.

A város 1804–1805. évében a következő tőkék után fizetett kamatot:

Tőke rFt-ban	Kölcsönadó	A kamat %-a	A tőke után fizetett kamat összege
1300	Szerviták (1780 júniusától)	5	65
200	Szerviták (1780 novemberétől)	5	10
2000	Kalotay Mihály plébános 1787 júniustól	4	80
500	Kalotay Mihály plébános 1788 júniustól	4	20
2000	Franciskánusok 1790 októbertől	5	100
2000	Várkonyi János 1802 januárjától	5	100
1100	Tulok Gábor plébános 1804-től	5	100
9000			475

1807-ben visszafizettek 10 508 rFt 59 krajcárt a kamatokkal együtt, (újabb kölcsönökből). 1815-ben a város Posta Áron szegényházi gondnoknak 4729 rFt 43 3/5 krajcár után 236 rFt 30 krajcárt, Martin Jánosnak 2077 1 3/5 krajcár után 101 rFt 20 krajcárt, tehát összesen 330 rFt 51 krajcárt fizetett (ugyanazt fizette 1818/19-ben is).

1821–1822-ben a város a következő tőkékre fizette a kamatot, amelynek összege 271 Ft.

Szegények alapítványi pénztára	4729 rFt
A fennmaradt tőke az előző összeg fizetése után	1329 rFt
Ugyanaz az összeg (1821. november 1–1822. októberig)	
Szegények intézetének alapítványi pénztára	827 rFt

1834–1835-ben Gramantik Istvánnak a szegényházi pénztár gondnokának 66 rFt 29 1/5 krajcárt fizettek ki 1329 rFt 43 3/6 kr. tőke után. Ezt a kamatot fizeti a házipénztár a számadásokban nyomon követhetően 1840-ig. Azonban a gazdasági pénztár meglehetősen magas kamatot fizet éveken át, amely mutatja a város eladósodását. 1840-ben összesen 4966 rFt 911/2 krajcárt fizettek vissza, de ebben benne volt Najmajer János táblabírónak visszafizetett 4135 vFt 20 kr tőke is.

Az íróeszközökre költött pénz megközelíti a transactionális terhekre kiadottakat. A városi kancelláriákban elhasznált irodaszerekből (tinta, toll, gomb, spárga, gyertya stb.) és más, a hivatali munkával kapcsolatos kiadásokból állnak (pl. könyvkötőnek fizetett pénz). Ezek a kiadások 1931–1940-ig megháromszorozódtak.

A transactionális terhek a Fenessy szerződésből következtek. Ezen a címen az úgynevezett kisebb terheket váltották meg.

A város „publicus” épületeinek költségei különösen megemelkedtek az 1827-es tűzvész után és fokozatosan csökkennek, a 30-as évek végén igen szerény összeget tesznek ki.

A hivatali és szolgálati lakások karbantartása, kályhával való ellátása mellett az órák, városfal, kapuk, őrszobák, töltések, vékánház, iskolák, plébánia, kocsmák, mészárszék, börtön, malom, kutak, csatornák rendben tartása, illetve fenntartása jelentette a költségeket.

A hidak, utak javítása és az utcák kövezése külön rovatban szerepel, az előbbire költöttek több pénzt. Kövező, vagy flastorozó mesterekkel végeztette a város a munkát, melléjük napszámókat fogadott. (Breznay)

A városok köztisztaságát 1777-ben uralkodói rendelet szabályozta. E szerint a városok a köztisztaság fenntartását nem adhatták bérbe, maguknak kellett róla gondoskodni. (Többnyire rabokkal végeztették.) A város köztisztasági költségeinek fedezésére a város külön díjakat

rohatott ki ígás, vagy kézi munkára rendelhetett ki. A rendelet 25 Ft büntetés terhe mellett megtiltotta, hogy a városi polgárok, lakosok szemetet, trágyát az utcára dobáljanak, a csatornákat eldugaszolják, a folyóvizekbe szennyvizet öntsenek.

A *katonai veszteségek* a katonaságnak teljesített szolgáltatásokból származik. Ez lehetett készpénz, fuvar, beszállásolás, szállás-javítás, vízfordás, vagy kaszárnyaépítéssel kapcsolatos költségek. A város legnagyobb kiadása a kaszárnya épületének megvásárlása volt.

Az *agentiális költségek* a város felszabadulási törekvéseivel kapcsolatosak; a város ügyében kiküldöttek, illetve ügyüknek bécsi képviselője kapta a pénzt.

A *város cselédeinek a ruházata* jelentős összeget tett ki és szintén a házikasszát terhelte. Libériás cselédei voltak, akik számára a város vásárolta a posztót, csizmát, csináltatta a ruháikat (bakterok, hajdúk, a város dobosai). 1820–21-ben új tétel a katonatisztek szállásainak fizetése, 1834/35-ben pedig az „Ad titulum salgamalium ferorum” (katonai eltartás). A gazdasági (jövedelmi) pénztár kiadásának rovatai között szintén szerepelnek *tisztviselői fizetések*. (Azoknak a fizetése, akik a gazdasági ügyeket intézték.)

Csepányi János főbíró	43 vFt
Szakátsy József számvevő	120 vFt
Joseffy György ügyvéd (Pók János melletti működéséért)	50 vFt
Makáry György ügyvéd (Posta József gyám mellett)	50 vFt
Illés Antal jövedelmi pénztári gondnok	100 vFt
Für Ferenc inspector helyettes	70 vFt
Haraszti János vásárbíró	92 vFt
Balogh Antal piaci biztos	30 vFt
Galambos Lajos ajtónok (vékák, fontok beszedése után)	20 vFt
Összesen:	572 vFt

A konvenciók közül a város kocsisának a bérét fizették ebből a pénzből.

A piaci költségek a következőkből tevődtek össze: a vásári bíróság részére fogadott kvartély, hajdúk bére, a sár- és trágya elhordása, eszközök (pl.: talicska, földhordó kosarak) vásárlása, utcarakók (kövezők) fizetése, a csatornajavításon dolgozók napszámbére, gyertyák ára.

A gazdasági költségeket a város majorságának kiadásai jelentették. Az itt tartott lovak számára szénát, zabot kellett biztosítani, amelyeket részben a majorsági rétekről, részben vásárlással szereztek be. A lovak számára pokrócot vettek, a kocsik kenésére hájat, a kerékgyártó mestertől egyéb kellékeket, azonkívül deszkát, léceket, meszet, gyertyát stb. vásároltak. A város gazdasági épületeinek javítása is e pénztár kiadása közé tartozott.

A „pincére tett költség” elsősorban gyertyavásárlást és bognármunkákat jelentett. (Két pincéje volt a városnak; a Városháza és a Borház alatt.)

A malombeli kiadások: a malom karbantartása (malomárok kitisztítása, zúgó elrekesztése, kovácsmunkák, szappanvásárlás a csigák kenésére stb.), a főképtalannak fizetett taksa a maloméért (12 Ft) és a malom szomszédságában lévő földért (4 Ft 30 kr.). A ciglédi szőlő haszonbérlete 8 hordó (24 akó bor volt). A tűzi eszközök vásárlására egy-egy nagyobb tüzeset után mindig több pénzt fordítottak, mint a korábbi években.

Az 1839–1840. év számadása szerint a tűz oltásához a következő eszközök találhatóak a város udvarában: 12 „tűzi szekér” lajtokkal és kádakkal, „vízipuska négy keréken”, két kisebb vízipuska, csákyák (2), vizeskádak (12), egy három, és egy két öles létra, valamint lajtokba való kerekek.

Ezek karbantartására mesterembereket fogadtak.

A vegyes költségek rovat tételei 1842-ben:

– A földesuraknak fizetett haszonbérlet.

– Pénzt fizetnek a trombitásoknak az érsek hazaérkezése alkalmából tett szolgálataiért, úrnappor a dobok és bőgők viteléért, a város harmadik fertályában lévő kút igazításáért, Háberl

János tipográfusnak a porció cédula és a conscriptionális tabella nyomtatásáért; Csíky Sándor útiköltségére, karácsonyi ajándéokra a földesurak részére, a bécsi ágensnek, a rabok részére gyógyszerekért, bodnár munkáért. A város hajdúinak bor árában kifizettek 3 Ft 45 kr-t, tűzifára 30 Ft-ot, fizettek a fertálmestereknek úrnapi „fáradozásaiért”, kifizették a levéltáros és kültanácsos elmaradt fizetését, a város két kaszárnyája pénztárának pótlására befizettek 5431 Ft 20 /20 krajcárt. A gazdasági pénztár hátraléka, amelyet adóssái még nem fizettek ki 1842-ben, mintegy 4300 Ft-ra rúg.

1835–36-ban 50 000 Ft-ot fizettek be a kaszárnyapénztárba annak megsegítésére. Jelentős volt a kölcsön is, amelyet ugyanannak a pénztárnak nyújtott: 1836–37-ben 6000 Ft, 1837/38-ban 1047 Ft, 1838/39-ben 2346 Ft. Jelentős összegeket fizetett be 1831-től folyamatosan a házi- és hadipénztár pótlására is. 1837/38-ban a felnémeti hóstyán hidat épített a város, amely 4661 Ft 43 kr. kiadást jelentett. A telki, pálinkabéri és kerülői pénztár számadása szerint a következő haszonbérleti díjat fizette a város

	Érseknek	Káptalannak
	Rénes forintban	
– a robot megváltásáért	118,58 1/3	–
– a városfalon belüli telkek után	398,10	158,32
– a városfalon kívüli telek után	1500	1000
– pálinkafőzés és mérés után	400,58	133,20
– a Tihaméri-pusztán lévő malom és a mellette lévő 2 kaszád föld taksája (Alsó-malom)		16,30
– a legelők utáni földbér	200 (?)	
– ciglédi-szőlő	24 (akó bor)	

A gyámi számadások szerint ebből a pénztárból a városnak sem bevétele, sem kiadása nem volt, a nyilvántartott árvák száma 180–300 körül volt. Az 1844. évi városi jegyzőkönyv szerint (amely az uradalom vizsgálatának megállapításait tartalmazza), az árvák tőkepénzének kezelésében sok hanyagság történt, ezért, hogy elejét vegyék a visszaéléseknek, új rendeletet hoznak.

A kiadások legnagyobb tételét a hadi- és háziadó adja. A számadások szerint jelentősen megnőtt az adósság-állomány a hadiadó hátralék miatt. A legnagyobb terhet a város számára a városi tisztviselők és alkalmazottak fizetése és természetben kiadott illetménye jelenti. Ezt követik nagyságrendben a katonatartás és a középületek költségei, a kutak, csatornák karbantartására, hidak, utak javítására fordított összegek. Jelentős tétel még a városi alkalmazottak ruházata és a felvett kölcsönök kamatai. Összességében kisebb, de ugrásszerű növekedést mutat az írószközök vásárlására fordított pénz. Számottevőek még a piaci, pincei, majorsági, malom és a tűzoltó eszközök vásárlására felhasznált összegek.

A század első felében Eger jelentősen eladósodott. Összefüggött ez a 20-as 30-as évek hanyatlásával (több éves borok eladatlanul heverték a pincékben, a korszerűtlen és korrupt igazgatással, több számadot is felelősségre vontak hanyag kezelésért). A szőlőbirtok jelentéktelenre zsugorodott, a majorgazdaság fokozatosan leépült. A városgazdálkodás alapját az adó és a haszonbérlet adta, de saját kezelésében már csupán a házak, boltok és a városi kocsmák maradtak. Érdekes módon Egerben (jóllehet a szabad királyi városokban már a XVIII. században megszűnt) tovább élt a természetbeni juttatások és alamizsna-osztogatás szokása.

A tőkés gazdálkodás néhány eleme ennek ellenére már fellelhető; a kommunális területeken és majorságban alkalmazott bérmunka, a bérleti díjakból származó bevételek.

Mag Lászlóné

Felhasznált irodalom: Bak Borbála: Győr szabad királyi város igazgatása 1743–1778. Bp., 1980. – Bácskai Vera: A mezővárosi önkormányzat a XV. században és a XVI. század elején. (Tmhö) – Breznay Imre: Az egri fertálmesterségről. Eger, 1939. – Breznay Imre: Eger a XVIII. században. Eger, 1934. Eger r. t. városi közönségének kérvénye az önálló törvényhatósági jog elnyerése iránt. Eger, 1922. – Bohony Nándor: Adózó népesség és határhatszám Egerben az 1828. évi országos összeírás adatai alapján. Az egri Ho Si Minh Tanárképző Főiskola Tudományos közleményei, 1979. X. – Dr. Borovszky Samu: Magyarország vármegyéi és

városai. Heves vármegye – *Eperjessy Kálmán*: Városaink múltja és jelene. Bp., 1971., Tanulmányok a magyar helyi önkormányzat múltjából. (Tmhöm) 1971. – *Gyimesi Sándor*: A városok a feudalizmusból a kapitalizmusba való átmenet időszakában. Gazdaságtörténeti értekezések 7. Bp., 1977. – *Hársfalvi Péter*: Az önkormányzat Nyíregyházán a XVIII–XIX. században. Bp., 1982. – *Iványi Béla*: Eger város rangemelési törekvései. Eger, 1930. – *Kállay István*: Szabad királyi városok gazdálkodása Mária Terézia korában. Bp., 1972. – *Kiss Mária*: Szombathely püspöki mezőváros tanácsa a XVII–XIX. században. (Tmhö, 1971.) – *Komoróczy György*: Debrecen város képviselői rendszere a XVI–XVII. században. (Tmhö, 1971.) – *Lénárt Andor*: Szemelvények Eger történetéből. Dobó István Vármúzeum Közművelődési Füzetek. 5. Eger, 1985. – *Lénárt Andor*: Tudósítás Eger város magisztrátusának 1816. évi ügyeiről. Hevesi Szemle, 3. sz. – Magyar állam- és jogtörténet. Szerk.: *Csizmadia Andor*. Bp., 1972. – *Nagy József*: Eger története. Bp., 1978. – *Szántó Imre*: Eger püspöki város úrbéri és felszabadulási pere a XVIII. században. Heves megyei füzetek 1. Eger, 1954. – *Szederkényi Nándor*: Heves vármegye története Eger, 1893. – *Tirnicz József*: Sopron szabad királyi városi külső tanácsa 1526–1711. (Tmhö, 1971.) – *Vissi Zsuzsa*: Közigazgatás történet – társadalomtörténet. Történelmi Szemle. 1975. 4. sz.

Volt egyszer egy Szernye-mocsár-II.*

A Szernye-mocsár környéki magyar lakta falvakat néprajzi gyűjtés színhelyének jelölte ki a Néprajzi Társaság. 1940 júniusában *Gönyey (Ébner) Sándor* (1886–1963), *Pálóczi Horváth Lajos* (1899–1976) és *Tágán Galimdsán* (1897–1947) végzett kutatómunkát tucatnyi Szernye-mocsár környéki faluban. Pálóczi Horváth előzetes jelentésében a körülményeket is felvázolta, amellyel fontos adalékokat örökített meg az akkori helyzetről. „A gyűjtés a lehető legkedvezőtlenebb időpontra esett: a májusi rendkívüli méretű esőzések folytán a már régen lecsapolt Szernye-mocsár annyira megtelt vízzel, hogy pár nappal odaérkezésünk előtt még csónakkal lehetett közlekedni Dercen és Nagyberég között. S a vizek kései eltakarodása miatt a mezőgazdasági munkák annyira összetorlódtak, hogy a Szernye menti községek apraja-nagyja látástól vakulásig a mezőkön dolgozott. Ráadásul a mozgósítás elvitte (katonának) a legények javát, úgy, hogy az énekesek száma erősen megcsappant, s az asszonyok, lányok éneklő kedve is erősen csökkent. Az asszonyok közül többen egyáltalán nem voltak hajlandók énekelni, mondván, hogy nem lenne illedelmes dolog dalolgatni, amikor az uraik, fiaik, testvéreik a katonaságnál vannak.”¹

1940 nyarán a Romániával szembeni magyar területi követelések, a két ország közötti feszült helyzet miatt Kárpátalján is mozgósították az ott állomásozó katonai alakulatokat. A visszacsatolt észak-erdélyi és székelyföldi területeket ugyanis részben innen kiindulva vették birtokba a magyar honvédsapatok. Szeptember 5-én öt ponton lépték át a magyar–román határt, így Nevetlenfaluból Halmi felé, illetve a Gödényházától keletre fekvő malomtól törtek előre katonáink. A harmadik átkelés a románok által Técsőn felrobbantott, de használhatóvá tett Tisza-hídon történt, ahol a 19. önálló dandár parancsnoka, *Csatáry József* tábornok és dandártörzse vezette a honvédeket. A következő a Faluszlatina és Máramarossziget között ívelő, ugyancsak Tisza-hídon zajlott, az ötödik pedig Visó völgy vasútállomástól indult.² Az augusztus 30-i második bécsi döntés után Észak-Erdély és a Székelyföld is – területük összesen 43 492 négyzetkilométer, 2 185 546 lakossal, ebből 51,4 százalék magyar (1 123 216 fő), román 42,1, német 4,1, rutén 0,8, szlovák 0,6 százalék – újraegyesült Magyarországgal.³

Visszatérve a néhány héttel korábbi néprajzi gyűjtésre, Gönyey beszámolója alapján. „1940. június 2-án indultunk el a Néprajzi Társaság megbízásából a Szernye-mocsár körüli községek átkutatására, hogy gyűjtőtutunk alapján megírhassuk ennek a területnek néprajzi monográfiáját.” Munkácson kezdték a terepmunkát, ahol a várossal már összeépült Oroszvég

* A tanulmány a Pro Renovanda Cultura Hungariae Alapítvány, Történelem-földrajz szakalapítvány támogatásával készült. Első része az előző számban olvasható.

¹ *Pálóczi Horváth Lajos*: Bereg megyei népzene gyűjtés. (Előzetes jelentés.) EA. 3949. sz. 2. old.

² *Kapy Dezső*: Legszebb hajnal a Tiszán. In: Erdélyünk és honvédségünk. Szerk.: *Rózsás József*. Bp., 1941. 73–76. old., a visszacsatolás hadmozdulatai: 115., 118. old., XLII. old.

³ *Thüring Lajos*: A visszacsatolt keleti terület. (Terület és népesség.) III. Magyar Statisztikai Szemle, 1940. 8–9., 663., 670. old., *Thury Lajos*: A második bécsi döntés. In: Erdélyünk és honvédségünk. I. m. 63–68. old.